

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Студента 2 курсу, 3 м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації
«Комерційне право»

Парасочки Тараса Олеговича

Науковий керівник
к.ю.н., доц.

Пальчук Петро Миколайович

Гарант освітньої програми
д.ю.н., доц.

Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА ПРИРОДА НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ІНСТИТУТУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	
1.1. Види проваджень в господарському судочинстві.....	7
1.2. Правова природа наказної форми судового розгляду господарськими судами.....	19
1.3. Загальна характеристика справ, що підлягають розгляду господарськими судами в наказному провадженні.....	28
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	
2.1. Правовий статус учасників справи в межах наказного провадження.....	35
2.2. Підготовка до розгляду справи в межах наказного провадження.....	44
2.3. Порядок розгляду справи та видача судового наказу в порядку наказного провадження.....	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важливим кроком для підвищення оперативності судового розгляду справ в господарському судочинстві стала поява спрощених форм – спочатку спрощеного позовного провадження, а потім і наказного. На сьогодні чинне господарське процесуальне законодавство закріпило інститут спрощеного провадження для зменшення зловживання процесуальними правами сторонами і штучного затягування процесу вирішення справи по суті. Спрощення відбувається в напрямі удосконалення ординарного способу розгляду справ, шляхом відмови від деяких етапів звичайного позовного провадження або створення абсолютно нових форм провадження. Внаслідок впровадження в систему господарського судочинства наказного провадження та спрощеного позовного відбулося розвантаження судової системи від невиправданої кількості справ, що вирішувалися в порядку загального позовного провадження.

Таким чином, в господарському процесуальному праві з'явилися нові правові конструкції, запровадження яких потребує певного наукового фахового аналізу, зокрема необхідно проаналізувати особливості наказного провадження в господарському процесі та його правову природу, визначити його ознаки, ефективність наказного провадження та коло питань, що виникають під час видачу судового наказу в межах наказного провадження.

Нажаль, з боку науковців приділяється досить мало уваги цьому інституту господарського процесу, часто можна зустріти часткове порівняння наказного провадження в господарському процесі з аналогічним в цивільному, що є дещо невірним підходом, на нашу думку. Зокрема фахові дослідження у цій сфері здійснювалися А. Бобковою [22], Т. Гордієнко [28], Ю. Джепою [33], Н. Іванютою [39, 40], Т. Колодницькою [43], Ю. Навроцькою [49], В. Резніковою [59, 60], О. Світличним [64], Ю. Стусовою [71], О. Фоновою [78] та іншими науковцями.

Метою дослідження є з'ясування особливостей наказного провадження та висвітлення його правової природи. Зокрема слід визначити настільки запровадження наказного провадження в господарському процесі є ефективним та доцільним? Чи дійсно швидкість розгляду не впливає на якість і всебічність дослідження матеріалів справи? Певним завданням є аналіз чинного законодавства та практика його застосування в частині розмежування справ, які підлягають розгляду в наказному порядку та розроблення пропозицій з метою покращення наказного провадження з точки зору ефективності та оперативності.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:

- дослідити правову природу наказного провадження в межах господарсько процесуального права;
- дати загальну характеристику справам що підлягають розгляду у межах наказного провадження згідно чинного законодавства;
- виявити недоліки у законодавстві, проаналізувати їх для подальшого створення стратегії їх усунення;
- віднайти шляхи для удосконалення інституту наказного провадження у майбутньому;
- описати процес розгляду судами справ у межах наказного провадження, дослідити особливості такого виду судочинства;
- сформулювати висновки, для короткого узагальнення поточного стану цього раннього етапу впровадження наказного провадження у господарське процесуальне право;
- розробити пропозиції, що усунуть проблеми виявлені в процесі дослідження та запропонувати законодавцю внести зміни до певних статей господарського процесуального та пов'язаного законодавства.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають на підставі відкриття наказного провадження господарськими судами.

Предметом дослідження є наказне провадження в господарському процесі.

Методами дослідження стали порівняльно-правовий, системно-функціональний, метод синтезу, альтернатив та аналізу, емпіричний, структурно-функціональний, комплексний, а також метод роз'яснення правових норм, діалектичний, історико-правовий, формально-логічний та інші методи.

Використання порівняльно-правового методу застосувалося передусім шляхом порівняльного зіставлення норм господарського та цивільного судочинства.

Формально-юридичний метод дозволив класифікувати головні поняття і категорії, встановлювати прийоми тлумачення норм. Предметом дослідження у цьому випадку є категорії, визначення, ознаки, структура, конструкції. За допомогою цього методу можна зрозуміти, як повинна будуватися норма права.

Метод альтернатив дозволяє вирішувати наукові проблеми шляхом зіставлення і критики протилежних одна одній теорій. Це виявлення суперечностей між різними нормами. Суть методу - важливо відшукати у пізнанні об'єкта альтернативи вже наявним гіпотезам про нього, а потім, піддаючи їх критиці тим самим зіштовхуючи між собою альтернативи, виявляти нове знання про об'єкт. За допомогою зазначеного методу є можливість напрацювати практичні рекомендації з удосконалення чинного законодавства.

Дані методи ґрунтуються на усесторонньому аналізі явищ наказного провадження у вітчизняному законодавстві. Таким чином, вся зазначена сукупність методів і принципів склали методологічну основу даного дослідження. Обумовленість та структурна взаємопов'язаність усіх методів є запорукою об'єктивного та виваженого дослідження і максимально можливого розгляду даної проблематики.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні інституту наказного провадження, який був запроваджений у господарське процесуальне право порівняно нещодавно, в 2017 році та набув рис характерних раніше виключно цивільно-процесуальним процедурам.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Правова природа наказного провадження в господарському процесі», що опублікована у збірнику наукових статей студентів денної та заочної форми навчання «Цивільне та комерційне право: виклики сьогодення». К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 67-73.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст надасть можливість внести зміни в інститут наказного провадження шляхом його детального дослідження на реальних прикладах, опираючись на практику судів першої інстанції. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе шість підрозділів, вступ, висновки та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 71 сторінку, із яких основна частина роботи займає 60 сторінок. Список використаних джерел складається з 82 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ПРИРОДА НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ІНСТИТУТУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

1.1. Види проваджень в господарському судочинстві

З грудня 2017 року, часу, коли набула чинності нова редакція Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), запрацював в оновленому складі Верховний Суд та запроваджено нові правила здійснення господарського судочинства – суб'єкти господарювання, органи державної влади та місцевого самоврядування, юристи-практики та наукова спільнота перебувають в постійному очікуванні судових рішень, які або продемонструють якісне оновлення судового розгляду господарських справ, або, навпаки, підтвердять сумніви щодо численних нововведень до господарського процесу. Попри постійне і наукове, і аналітичне обговорення ефекту від реформування положень процесуального кодексу, лише конкретні справи дозволять «відпрацювати» передбачені у цьому законі механізми, ситуації і наслідки.

У господарських судах справи розглядаються в порядку: наказного та позовного провадження. У свою чергу, позовне провадження може бути загальним і спрощеним. Основною формою судового провадження, звичайно ж, лишається загальне позовне провадження [24].

Спробуємо зрозуміти особливості процесу господарського судочинства шляхом дослідження стадій господарського процесу. Відтак, процесуальні дії, які здійснюють учасники господарського процесу, залежно від мети їх здійснення і змісту, складають стадії господарського процесу. В кожній стадії процесуальні відносини носять специфічний характер, який визначається об'єктом цих відносин, суб'єктним складом учасників на кожній стадії, змістом і метою процесуальних дій. Стадії господарського процесу – це сукупність

процесуальних дій по конкретній справі, об'єднаних однією метою або спрямованих до однієї певної мети. У господарському процесі кожна стадія виконує свої особливі функції і має певну мету. Складність і кількість здійснюваних процесуальних дій на кожній стадії процесу залежить від завдань, які стоять на кожній стадії.

Перша стадія господарського процесу – пред'явлення позовної заяви з доданим до неї матеріалами та відкриття провадження у справі. Мета цієї стадії – вивчення суддею позовної заяви з точки зору підвідомчості й підсудності, а також інших критеріїв, необхідних для прийняття справи до провадження і одноособово виносить ухвалу про відкриття провадження у справі і прийняття справи до провадження, відмовити в прийнятті позовної заяви, залишення позовної заяви без руху або повернути її без розгляду [26, с. 44].

Друга стадія – це підготовка матеріалів до розгляду в засіданні господарського суду. Мета цієї стадії – забезпечити правильне і своєчасне вирішення справи суддею, процесуальні дії якого передбачені ГПК України. На цій стадії починається підготовче провадження, завданням якого згідно ч. 1 ст. 177 ГПК України є остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу; з'ясування заперечень проти позовних вимог; визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів; вирішення відводів; визначення порядку розгляду справи; вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

Підготовче засідання має бути розпочате не пізніше ніж через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі. Підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду.

Ми вважаємо, що така тривалість підготовчого провадження є цілком виправданою, позаяк, коли існує необхідність збирати або витребувати докази, залучати третіх осіб (при цьому повідомити їх про те що вони набувають статусу учасника справи) доводить, що цей строк має бути зручним для наведених процедур. Також такий строк доцільний для надання можливості відповідачу підготувати відзив з додаванням своїх доказів, що підтвердять його твердження, позивачу – відповіді на відзив і завершальним етапом цього ланцюжка заяв по суті спору – заперечень на відповідь на відзив.

Підготовче засідання при розгляді справи у порядку спрощеного провадження не проводиться. Дозволимо собі ототожнити проведення підготовчих процедур у термін - до проведення першого судового засідання, якщо справа розглядається з викликом сторін або через тридцять днів після відкриття провадження у справі, позаяк, згідно ч. 2 ст. 252 ГПК України розгляд справи по суті в порядку спрощеного провадження починається з відкриття першого судового засідання або через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі, якщо судові засідання не проводиться.

На третій стадії проводиться господарський розгляд справи по суті і прийняття рішення. Мета цієї стадії – розгляд спору і вирішення питання по суті, на якій дається остаточна відповідь на позовні вимоги. Формою розгляду справи є засідання господарського суду. Як правило, ця стадія закінчується прийняттям рішення, або, в окремих випадках, – закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду.

Четверта (необов'язкова) стадія: перегляд судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, за нововиявленими або виключними обставинами. Мета стадії – перевірка законності й обґрунтованості судових рішень господарських судів і виправлення судових помилок. Ця стадія є широкою стадією і кожна процесуальна дія у ній є окремим етапом або окремою процесуальною стадією яка також має свою мету. Проходження справи по цій стадії не є обов'язковим, а визначається зацікавленими особами –

учасниками справи. На стадії перегляду судових рішень є певний порядок (етапи) відкриття провадження, підготовки справи до розгляду і вирішення у відповідній інстанції.

П'ята стадія – виконання судових рішень господарського суду, що набрали законної сили. Мета цієї стадії – спрямована на практичну реалізацію виконання судових рішень господарського суду, які підлягають обов'язковому виконанню підприємствами, організаціями, посадовими особами у випадках їх невиконання існують певні правила виконавчого провадження, які регулюють відносини між боржником і стягувачем. У зв'язку з прийняттям Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «Про виконавче провадження» (із змінами і доповненнями) сфера примусового виконання відокремлена від судової влади і організаційно віднесена до виконавчої влади, але залишається у колі суддівських повноважень [8; 9; 26, с. 45].

У контексті положень, що стосуються оскарження судових рішень у господарських справах, перше, про що слід зазначити, так це про істотне звуження можливостей для перегляду судових актів у порядку апеляційного та касаційного провадження. І якщо в частині апеляційного оскарження зміни торкнулись строків, зі спливом яких незалежно від поважності причин їх пропуску суд відмовить у відкритті апеляційного провадження (ч. 2 ст. 261 ГПК України), то в частині касаційного оскарження наведено прямі заборони щодо перегляду рішень у певних категоріях справ.

Насамперед наведемо основні обмеження. Так, чинний ГПК України змінює правила поновлення строку на апеляційне та касаційне оскарження після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення.

Відповідно до ч. 2 ст. 261 ГПК України незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження, якщо апеляційна скарга

подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків:

- 1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, інтереси та (або) обов'язки;
- 2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

Аналогічне положення міститься і у ч. 4 ст. 293 ГПК України стосовно касації. Таким чином, чинна редакція ГПК України поширює обмеження щодо відновлення строку на оскарження судових рішень після спливу одного року з моменту їх проголошення (складення повного тексту) на всіх учасників процесу, а не тільки на прокурора, орган державної влади або місцевого самоврядування, як це було раніше. Загалом, це змусить осіб, прямо чи побічно залучених у господарський конфлікт, уважно слідкувати за перебігом його вирішення у господарському суді. Разом із цим, не гарантують відновлення пропущеного строку, на нашу думку, і сформульовані виключення з загального правила: з огляду на змінений підхід у порядку судового доказування, видається, що особі, яка не була залучена до участі у справі, таки доведеться доводити, що вона не знала і не могла знати з інших джерел про наявність відповідного судового провадження, рішення по якому вплинуло на її права та обов'язки.

Відповідно до ч. 3 ст. 287 ГПК України, не підлягають касаційному оскарженню:

- 1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;
- 2) судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо: а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; б) особа, яка подає

касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково [4]

Тобто, наразі підхід законодавця до касації по малозначним справам виглядає наступним чином: за загальним правилом, оскаржувати рішення, ухвалені у цих справах не можна, але не без винятків. Навіть поверхневий аналіз наведених вище винятків демонструє їх надмірну завантаженість такими оціночними категоріями, як «фундаментальне значення», «єдина правозастосовча практика», «значний суспільний інтерес», «виняткове значення для учасника справи». Кількість вписаних суб'єктивних категорій навіть у рамках цього інституту викликає лише зауваження, особливо на фоні посилення загальної формалізації господарського процесу. При цьому слід зважати і на достатню умовність категорії малозначних справ: окрім справ із вимогами до 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, до них можна віднести знову ж оціночні справи «незначної складності» із вимогами до 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Одночасно, з цієї групи випадають справи із немайновими вимогами, які підчас не ускладнені численними учасниками та доказами. Слід підкреслити, що суб'єктивізм одного судді за процесуальним кодексом наразі може бути подоланий суб'єктивізмом суддів вищестоячих інстанцій: справа, помилково віднесена судом першої інстанції до малозначних і, відповідно, розглянута у порядку спрощеного позовного провадження, може бути у апеляції переглянута у порядку загального позовного провадження. При цьому, можливість виправлення помилки у процесуальному порядку не обнадіює, навпаки - подібна практика виглядає досить загрозливо. Адже, якщо закон надає суду право у такий відносно легкий спосіб оминати існуючі проблеми із відсутністю чітких параметрів віднесення справ до певної категорії, годі сподіватися на оперативне

виправлення запропонованих оціночних категорій. Зважаючи на це, С. Яценко [82, с. 52], наприклад, вбачає врегулювання цього питання у підготовці Верховним Судом приблизного та відкритого переліку таких справ, що підпадають під сформульовані законодавцем визначення, інакше Верховний Суд буде «завалений» касаційними скаргами по малозначних справах лише з тих підстав, що касанти не будуть правильно визначати допустимість малозначної справи. Як відомо, зазначені зміни є наслідком реалізації послідовної політики держави щодо розвантаження системи національних судів, у т.ч. господарських, шляхом попередження подання численних необґрунтованих скарг (зловживання правом на оскарження), скарг у справах із незначною ціною позову тощо, що у зв'язку із істотним підвищенням розміру судового збору ще за часів чинності попереднього ГПК України давало свої результати. Зокрема, у 2016 році були переглянуті основні засади судочинства, серед яких і право на касаційне оскарження судового рішення, яке стало можливим лише у визначених законом випадках [25].

Ці положення йдуть у супереч із загальною конституційною гарантією «на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади...», передбаченою ч. 2 ст. 55 Конституції України, а підчас можуть бути витлумачені і як перешкода у доступі до правосуддя. Зокрема, до такої позиції пристає В. Резнікова, аналізуючи обмеження в апеляційному перегляді ухвал господарських судів у порівнянні з європейською судовою практикою. Науковець наголошує, що Європейський суд з прав людини вважає доступ до апеляційного та/або касаційного оскарження судових рішень важливою складовою забезпечення прав, гарантованих ст.ст. 6 і 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1, 2; 54, с. 104-107].

Право на доступ до суду безпосередньо не гарантується ст. 6 Конвенції, але практичне користування процесуальними гарантіями є неможливим без доступу до суду: «такі ознаки процесу, як справедливість, публічність, розумність строків провадження, позбавляються сенсу, якщо немає судового

провадження як такого». У рішенні по іншій справі Європейський суд з прав людини відзначив, що доступ до суду не може бути абсолютним і може бути обмеженим, особливо щодо умов прийнятності скарги. Однак право доступу до суду не може бути обмежене таким чином або у такій мірі, що буде порушена сама його сутність. Ці обмеження повинні мати законну мету та дотримуватися пропорційності між використаними засобами та досягнутими цілями.

Спираючись на останній висновок, можна стверджувати, що реалізація принципу пропорційності у господарському процесі за наявного регулювання доступу до апеляційного/касаційного оскарження не може бути досягнута: умовність однієї категорії (малозначних справ), помножена на невизначеність інших оціночних категорій (винятків із заборони на оскарження), не лише не здатна забезпечити захист прав та охоронюваних інтересів суб'єктів оскарження у кожній конкретній справі, а, навпаки, сприятиме розбалансуванню правових позицій з досліджуваних питань. Не виключено, що тривала відсутність єдиного підходу до вказаних категорій взагалі повністю знівелює ефект запроваджених обмежень і кількість справ-виключень перевищить кількість заборонених до оскарження справ.

Спрошене провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Поняття малозначності справ, що використане, як основна підстава для розгляду спору в спрощеному порядку.

Під спрощеними процедурами слід розуміти судові процедури, що відрізняються від повного ординарного господарського провадження зменшенням або невключенням певних процесуальних кроків, що у більшості юрисдикцій є реакцією на необхідність невитратних і швидких процедур, як правило, у простих і малозначних справах.

Подекуди можна зіткнутися зі складністю визначення поняття «спрощене провадження», що напевно, пов'язано із включенням до нього значної кількості різних процедур господарського процесу, які мають подекуди

автентичну та з неоднозначністю термінології, що застосовується для дослідження цього поняття. Так, у науковій літературі наявні такі поняття, як «спрощене провадження», «прискорене провадження», «скорочене провадження», «письмове провадження», які інколи вживаються без будь-яких пояснень і розмежувань [43].

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні. При розгляді справи судом в порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у заявах по суті справи, визначених ГПК України.

Суд розглядає справи у спрощеному провадженні за тими самими правилами, які встановлені в Главі I ГПК України для загального позовного провадження, але з особливостями, які передбачені у Главі X ГПК України [4].

Разом із тим, чіткий розподіл справ, які розглядаються в порядку спрощеного або загального позовного провадження у законодавстві відсутній. Натомість визначено, які категорії спорів розглядаються тільки у позовному провадженні.

Частиною 1 статті 247 ГПК України визначено, що у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються малозначні справи, якими є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Справу незначної складності, суд також може визнати малозначною, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Для цього потрібне клопотання особи [21, с. 62-64].

Зі змісту статей 171, 249 ГПК України можна зробити висновок, що розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження, можливий не лише якщо категорія спорів відповідає критеріям малозначності, але і якщо є

відповідне клопотання позивача. Тобто, розгляд справи у порядку спрощеного провадження не є імперативною вимогою законодавства та не може здійснюватися виключно за ініціативою суду.

Про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження (у випадку задоволення відповідного клопотання позивача) суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі та визначає строк відповідачу для подання заяви з запереченням проти розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Слід також відмітити, що законодавець передбачив можливість виходу зі спрощеного провадження за ініціативою суду або ж за клопотанням учасника справи. У такому випадку суд постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, і розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі.

Якщо у справі, яка розглядається в порядку спрощеного позовного провадження подається зустрічна позовна заява, котра приймається судом до розгляду – суд повинен постановити ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження. Можливо законодавець вважає, що якщо у первісного відповідача є позовні вимоги – це автоматично переводить справу із категорії малозначних.

Зустрічний позов та позов третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, незалежно від їх підсудності пред'являються в господарський суд за місцем розгляду первісного позову. Це правило не застосовується, коли відповідно до інших, визначених у статті 30 ГПК України (виключна підсудність справ), правил виключної підсудності такий позов має розглядатися іншим судом, ніж тим, що розглядає первісний позов [41, с. 305].

При розгляді первісного і зустрічного позовів та при розгляді позову третьої особи з самостійними вимогами у рішенні вказуються результати розгляду кожного з позовів.

Цікавим є те, що за приписами частини 11 ст. 238 ГПК України у разі часткового задоволення первісного і зустрічного позовів про стягнення грошових сум суд проводить зустрічне зарахування таких сум та стягує різницю між ними на користь сторони, якій присуджено більшу грошову суму [4].

Так, зі змісту частини 4 статті 247 ГПК України слідує, що виключно у порядку загального позовного провадження розглядаються справи: про банкрутство; за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство; у спорах, які виникають з корпоративних відносин, та спорах з правочинів щодо корпоративних прав (акцій); у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції; у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних такою посадовою особою юридичній особі її діями (бездіяльністю); у спорах щодо приватизації державного чи комунального майна; в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 3-8 ч. 4 ст. 247 ГПК України [19].

У загальному позовному провадженні передбачається додаткова стадія судового процесу – підготовче провадження, у якому здійснюється остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу; з'ясування заперечень проти позовних вимог; визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та збирання відповідних доказів; вирішення відводів; визначення порядку розгляду

справи; вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті [33, с. 113].

У межах підготовчого провадження не пізніше ніж через 30 днів з дня відкриття провадження у справі проводиться засідання, проведення якого здійснюється за участі сторін.

Потреба в спрощенні господарського процесу - це очевидний, визнаний, як на практиці, так і в доктрині факт, що підтверджується також зарубіжним досвідом. Загалом же «спрощення» - це не правовий термін, який тлумачиться зазвичай, як зменшення складності будь-чого. Інститут наказного провадження, як форма спрощених судових процедур, потенційно може охопити набагато ширше коло судових справ, для передання їх на розгляд за таким способом [78].

Відтак, господарське судочинство можна поділити на такі форми: позовне провадження та наказне провадження. Позовне провадження, відповідно до ГПК України, є двох видів - загальне і спрощене. Наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо. Інститут спрощеного позовного провадження є новим для господарського процесу України.

Спрощене провадження - це такий вид судових процедур, котрі позбавлені зайвих етапів, елементів, що не є суттєвими в конкретних випадках, ціллю яких є швидкий розгляд малозначних справ. А наказне провадження - це окремий інститут, що суттєво відрізняється від позовного провадження, має специфічну процедуру розгляду справ, результатом якого є видання судового наказу.

1.2. Правова природа наказної форми судового розгляду господарськими судами

З огляду на норми чинного ГПК України можна прослідкувати суттєве ускладнення механізмів розгляду (додавання у процес підготовчих процедур, посилення вимог до представників), що безперечно, є передбачуваним процесом, що стається внаслідок змін у законодавстві. Але це не повинно впливати на категорії справ, які не потребують зайвих процедур, таких як проведення засідань чи складного процесу доказування.

Деякі науковці, наприклад Н. А. Громошина, ототожнюють «спрощення судової процедури» та «спрощене провадження», визначаючи спрощення як модель процедури здійснення правосуддя, яка за її ідеального функціонування у зіставленні зі звичайною (загальною, ординарною), також ідеально функціонуючою моделлю дає змогу за меншого обсягу процесуальних дій, з меншими фінансовими витратами й швидше досягти цілей судочинства [75, с. 21].

Цілком обґрунтовано, що недоцільно використовувати тривалу процедуру при наявності вимог, що мають безспірний характер та рішення за якими є очевидним. За меншого обсягу процесуальних дій та спрощенні процедур, які не впливають на законність вирішення спору між суб'єктами господарювання з'являється можливість значно вдосконалити практику правозастосування в Україні та підвищити оперативність розгляду справ. До прикладу, пришвидшення процедур може виникати з причини бездіяльності відповідача, нехтування ним своїми процесуальними правами або ж надмірної активності позивача, який зацікавлений якнайшвидше отримати результат і всіяко сприяє цьому надаючи суду переконливі аргументи і докази, наявність яких дозволяє суду легше і швидше примати рішення [57, с. 367].

Якщо посилалися на процесуальне законодавство, спрощене провадження є однією з форм господарського судочинства, метою якої,

відповідно до ст. 12 ГПК України, є швидке вирішення справи. Системний аналіз положень ст. 12 та ст. 247 ГПК України демонструє наявність трьох категорій справ, що можуть бути розглянуті в порядку спрощеного провадження: малозначні справи; справи незначної складності; інші категорії справ, що не належать до справ, визначених в ч. 4 ст. 247 ГПК України [21, с. 62].

Спеціалізація в побудові судової системи - це детерміновані конкретно історичними умовами моделі побудови судової системи та судової юрисдикції, а також адекватні форми уніфікації чи диференціації судових процедур.

Звичайно ж наказне провадження є категорією, що підпадає під спрощені судові процедури. Спрощеність даного провадження визначається тим, що суд розглядає заяву про видачу судового наказу протягом п'яти днів з дня її надходження. Розгляд проводиться без судового засідання і без повідомлення заявника та боржника. За результатами розгляду заяви про видачу судового наказу суд або видає судовий наказ або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу, яка відповідно до ст. 255 ГПК України підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Одним з нововведень ГПК України є регламентація інституту наказного провадження. Так, наказне провадження форма судового процесу, яка передбачає можливість особи, якій належить право вимоги про стягнення грошової заборгованості за договором, звернутися до суду із заявою про стягнення відповідної суми у швидшому порядку. Такий вид провадження може бути досить позитивним для господарського процесу за умови добросовісного користування сторонами своїми процесуальними правами, адже з одного боку, прискорить звернення стягнення заборгованості у примусовому порядку, а з іншого – може забезпечити зменшення навантаження на суд [19].

Про наказне провадження ми поговоримо більше детальніше в наступних підрозділах цієї роботи.

При цьому науковці звертають увагу на те, що існує протиріччя між ч. 1 ст. 247 ГПК України, відповідно до якої «у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються малозначні справи», та ч. 3 ст. 12 ГПК України, відповідно до якої «спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи». Крім того, положення п. 2 ч. 5 ст. 12 ГПК України відносить незначні справи до категорії малозначних: «для цілей цього Кодексу малозначними справами є справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб».

Але п. 1 ч. 5 ст. 12 ГПК України визначає малозначними справи, «у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб».

Таким чином, законодавець у двох статтях створив суттєве протиріччя стосовно того, які саме справи повинні розглядатися в порядку спрощеного провадження, а також яким чином відбувається диференціація таких справ. [21, с. 62-63].

Тому законодавець реагує на необхідність удосконалення та оптимізації судових процедур і вводить нові форми провадження, відмовляється від непотрібних в конкретних випадках правових конструкцій, оскільки з'являються нові правові механізми захисту прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин. Зокрема, це відбулося з введенням спрощеного позовного та наказного проваджень.

В. Устименко вважає, що у господарському процесі наказне провадження дасть змогу прискорити розгляд подальших справ, стягнення досить невеликих сум, які здебільшого стосуються діяльності малого та середнього бізнесу, надати імпульсу пришвидшення виробничих процесів,

зменшити витрати часу на захист прав і законних інтересів осіб, які використовують такий засіб вирішення спору [77, с. 30].

Як зазначає О. П. Світличний наказне провадження – це самостійний, достовірний і спрощений вид господарського судочинства, спрямований на розгляд окремих категорій справ, які здійснюються за заявою особи, якій належить право вимоги і полягає у видачі судового наказу, який є особливою формою судового рішення [64, с. 201].

Ставка судового збору є доволі незначною (за заяви про видачу судового наказу - 0,1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, про скасування наказу 0,05 прожиткового мінімуму для працездатних осіб [12]), що є ключовим фактором для конкретних справ. Здешевлення судової процедури, безперечно, є перевагою як для учасників справи, так і для господарського суду. Додаткові позитивні моменти для заявника проявляються у відсутності вимоги на обов'язкове професійне представництво, тобто надання можливості особі діяти самостійно без представника.

Стягувач має певну перевагу у вигляді доказів. Такі докази повинні відповідати вимогам закону. Перш за все, цих доказів має бути достатньо при тому заявник повинен бути переконаний в тому що наявних доказів вистачить для того щоб суд міг зробити висновки і обґрунтувати видачу судового наказу. Іншою характерною рисою будь яких доказів в тому числі і доказів в наказному провадженні є допустимість. Допустимість означає, що такі докази мають бути одержаними заявником у встановленому законом порядку з дотриманням процесуальної форми. До того ж докази мають бути належними, що полягає в тому, що вони прямо чи непрямо мають підтверджувати існування обставин, на які вказує заявник. В господарських правовідносинах практично всі договори мають письмову форму, а отже, встановлення обов'язкової вимоги щодо письмового характеру доказів є цілком доцільним [49].

Проте функціонування інституту заочного провадження в судовому процесі України не позбавлено недоліків, що іноді призводить до суттєвого порушення прав та законних інтересів однієї або обох сторін.

Аналіз положень Цивільного процесуального Кодексу України (далі - ЦПК України) щодо розгляду справи без участі сторін дає змогу дійти висновку, що зазначений інститут потребує серйозного доопрацювання, а практика перегляду та виконання заочних рішень свідчить про існування системних проблем, зокрема: неврегульованими є правомочності суду щодо випадків незгоди позивача на заочний розгляд справи; непоодинокі випадки, коли суд ухвалює заочне рішення, незважаючи на явку в судові засідання представника відповідача з належно оформленими повноваженнями [76, с 22].

Неявка представника відповідача може стати додатковою підставою для скасування заочного рішення; на практиці зустрічаються ухвалення заочних рішень у справах, де відповідач не був повідомлений належним чином про судові засідання, що призводить до суттєвого порушення інтересів відповідача; відсутність єдиної практики набрання заочним рішенням законної сили через прогалини в ЦПК України [6; 76, с. 23].

Згідно зі ст. 232 ЦПК України, заочне рішення набирає законної сили відповідно до загального порядку, встановленого кодексом; порушення інтересів позивача через те, що не визначено на сьогодні, як діяти суду, якщо копію заочного рішення неможливо вручити відповідачу з тих чи інших причин (ухилення відповідача від його отримання, розгляд справи за останнім відомим місцем проживання відповідача, зміна місця проживання відповідача та недобросовісне виконання ним обов'язку повідомити суд про відповідні зміни тощо); хибне визнання заочного рішення таким, що набрало законної сили після спливу десяти днів з дня його проголошення, і звернення його до примусового виконання; наявність хибної практики зупинення стягнення за виконавчим документом, що за своєю сутністю є заходом забезпечення позову, аналогією закону, відповідно до якої до заяви про перегляд заочного рішення

застосовують загальні норми ЦПК України; відсутність законодавчо визначених підстав визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню [6].

Але інститут наказного провадження утворений для уникнення таких проблем. Здавалося б тут не може мати місце затягування процесу, проте на практиці існує одна річ, що може вплинути на це.

Розглянемо положення статті 242 ГПК України – вручення судового рішення. З статті вбачається, що днем вручення судового рішення є день вручення судового рішення під розписку, чи день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи, або ж день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення, чи день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду; день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, яка зареєстрована у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси [4].

У випадку надсилання наказів господарського суду з заявами боржнику, особливо якщо ним є фізична особа-підприємець, часто трапляється, що боржники не отримують судові накази, про це свідчить практика роботи судів перших інстанцій.

З огляду на другий абзац статті 242 ГПК України, якщо судове рішення надіслано на офіційну електронну адресу пізніше 17 години, судове рішення вважається врученим у робочий день, наступний за днем його відправлення, незалежно від надходження до суду повідомлення про його доставлення.

Щодо цього тези варто зазначити - наразі судові рішення практично не відправляються на електронну адресу.

Електронне судочинство лише починає впроваджуватися у роботу суду, наразі немає практики надсилання на офіційні електронні адреси або через систему «Електронний суд». Законодавець не встановив вимоги при реєстрації зазначення офіційної електронної адреси. Проте, на нашу думку таке впровадження могло б позитивно вплинути на оперативність розгляду справ у суді - судові повідомлення, ухвали не потребували б додаткових затрат на розсилання, так як це відбувається зараз (судова кореспонденція розсилається традиційним способом засобами поштового зв'язку). Це безумовно також зберегло б цільові фонди державного фінансування, упростило роботу апарату суду.

Серед технологій, що вже впроваджені до господарського судочинства, слід відзначити різноманітні електронні реєстри, які найчастіше використовуються у господарському судочинстві: Реєстр платників ПДВ, Реєстр неприбуткових установ та організацій, Єдиний ліцензійний реєстр, Реєстр страхувальників, Централізована база даних Моторного транспортного страхового бюро України, Реєстр заяв про розстрочення, відстрочення грошового зобов'язання чи податкового боргу, Державний реєстр випусків цінних паперів, Регістр Судноплавства України, Публічна кадастрова карта України, Автоматизована система виконавчого провадження, Єдиний реєстр приватних виконавців України, Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, Єдиний реєстр арбітражних керуючих та інші об'єднані бази даних.

Вказані зведені бази даних значно спрощують та концентрують діяльність суддів зі збору та оцінки первинної інформації, необхідної для розгляду справи. На сайтах судів систематизована відкрита інформація щодо судових справ, призначених до розгляду.

Ст. 188 ГПК України дозволяє сторонам брати участь у спільних та (або) закритих нарадах щодо врегулювання спору за участю судді у режимі відеоконференції в порядку, визначеному Кодексом.

Однак перспективами використання інформаційних технологій в судочинстві є повноцінне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, появу якої декларує ст. 6 ГПК України та яка відповідно до закону забезпечуватиме «обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції» (п. 4 ст. 6 ГПК України). Впровадження проекту «Електронний суд» здійснювалося поступово, починаючи з 2012 р., тим самим суди були задіяні і підключені до даної системи по черзі.

Перевагами електронного суду є значна економія часу і збереження грошових коштів, оскільки подача заяв, скарг, клопотань здійснюється онлайн, що значно прискорює та спрощує їх потрапляння до судової справи. Через електронний кабінет можна навіть сплатити судовий збір. Після 109 успішного відправлення файлу особа зможе відстежувати стан надходження та реєстрації документа в суді.

Одночасно слід зазначити, що «Електронний суд» не може повною мірою замінити традиційні підвалини судочинства і повинен, на нашу думку, використовуватися тільки як додатковий засіб для зручності учасників судового процесу. Дійсно, неможливо повноцінний судовий процес замінити «електронним», оскільки тільки безпосередній огляд і дослідження оригіналів документів, які є доказами у справі, за рівної участі обох сторін дає суду можливість визначити законність або незаконність вимог сторін. Проте викликає здивування пріоритетність електронних справ над паперовими, що фактично встановлено законодавцем. Безперечно, навіть за наявності електронної копії договору, акту звірки або висновку експерта у суду може виникати необхідність безпосереднього дослідження даного доказу як фізичного об'єкту. Тому встановлення безумовного превалювання електронної

справи та декларування значного поширення практики розгляду судом справ в електронній формі вважаємо передчасним [68, с. 106-107].

Чудовим доповненням, як у господарсько правових, так і господарсько-процесуальних відносинах було б запровадити обов'язкове внесення до Державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань офіційних електронних адрес усіх суб'єктів, що реєструються у Державному реєстрі, шляхом внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». А також інтегрувати Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань з системою «Електронний суд», де після створення картки учасника процесу, активувалося б автоматичне сповіщення учасника про наявність судової справи, її ідентифікатор та наступні судові документи в цьому конкретному провадженні.

Це б значно підвищило швидкість розгляду справ господарським судом в цілому, не лише у наказному провадженні. А активних учасників господарських спорів, зобов'язати внести зміни до відомостей про юридичну особу чи фізичну особу-підприємця (якщо офіційні електронні адреси не вказані) при поданні позовних заяв, заяв про видачу судового наказу. Реалізувати це можна різними способами, один з яких ми запропонували у розділі Висновки та пропозиції цієї роботи.

З часом, після того, як значна частина учасників господарського судочинства врешті матиме офіційні електронні адреси, можна запровадити автоматичну систему видачі судових наказів, які по закінченню терміну оскарження, автоматично вносилися б у реєстр виконавчих документів і безпосередньо передавалися б заявнику для подальшого пред'явлення у вигляді захищеного електронного документу.

Сьогодні наказне провадження є самостійним інститутом господарського процесуального права, його метою пришвидшений розгляд

певних категорій справ, що виникають з безспірних з матеріальних правовідносин сторін. Наказне провадження вирізняється скороченим строком розгляду заяви, оскільки вся процедура — від подання заяви про видачу судового наказу до господарського суду до надсилання судового наказу стягувачу становить 30 днів.

1.3. Загальна характеристика справ, що підлягають розгляду господарськими судами в наказному провадженні

Першопричиною для застосування у господарському судочинстві наказного провадження та видачі судового наказу є стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій формі (в тому числі електронній формі). Підставою стягнення грошової заборгованості на підставі судового наказу є норми статті 147 ГПК України та інших нормативно-правових актів.

Неухильне дотримання процесуальної форми провадження забезпечує здійснення якісного правосуддя, підбір оптимальних процесуальних заходів, здатних забезпечити ефективний правовий захист, справедливий судовий розгляд за процедурою, розумний термін розгляду. Проте на практиці судовий захист можуть ускладнювати чинники, певні фактори негативного впливу на обсяг прав суду та учасників господарського процесу.

Судові процедури можна поділяти на спірні і безспірні. В спірних наявний спір про право, натомість безспірні ґрунтуються на очевидності вимог. Припустимо, що наказне провадження входить до категорії безспірних судових проваджень. Щодо цього приводу О. Ткачук зазначає, що спрощені провадження можуть мати як правосудну, так і неправосудну природу. Він вважає, що наказне провадження не пов'язане з вирішенням спору про право: «безспірні спрощені провадження ґрунтуються на очевидності вимог, підтверджених безспірними, достовірними доказами. Основним видом такого

провадження є наказне провадження, що притаманне законодавству більшості зарубіжних держав» [74].

З аналізу статей 147, 148 ГПК України вбачається, що особа може звернутись до суду із заявою про видачу судового наказу за таких умов: заявником є юридична особа або фізична особа-підприємець; заявник має право вимоги про стягнення грошової заборгованості до боржника; таке право вимоги виникло на підставі договору, укладеного у письмовій формі; сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [4].

Строки у господарському процесі є важливим аспектом наказного провадження, позаяк саме скорочений строк розгляду є однією з суттєвих переваг такого виду провадження.

Реалізуючи права під час здійснення судочинства, учасники судового процесу зобов'язані діяти добросовісно, оскільки така поведінка є запорукою швидкого та справедливого розгляду справи судом. Господарський процесуальний кодекс України також передбачає неприпустимість зловживання процесуальними правами. Проблема зловживання правом є однією із актуальніших на сьогодні. Так, вперше заборона зловживання правами була закріплена в положеннях ч. 3 ст. 13 Цивільного кодексу України [5].

Зокрема, подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення.

З огляду на наведене, викликає сумнів формулювання "безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового

рішення", оскільки будь-які заяви подані учасником справи та відхилені судом, можуть бути оцінені як підстава для притягнення до відповідальності.

Наступний вид зловживань - подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями. З одного боку спроба законодавця обмежити учасників процесу зловживати своїм правом подання декількох позовів до одного й того самого відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав носить позитивний характер, проте, з іншого боку позивач не позбавлений права змінити предмет/підставу позову до закінчення підготовчого засідання. Подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер. Необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою. Аналізуючи ці твердження, слід звернути увагу в чому саме полягають критерії «безпідставності», «необґрунтованості» та «штучності» позову (позовних вимог). Відсутність відповідного законодавчого регулювання може призвести до неоднозначної судової практики та необ'єктивного віднесення того чи іншого позову до «штучного». Крім того, будь-які висновки суд може зробити лише розглянувши справу по суті. Укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі [45].

В господарському процесі суд, сторони, інші учасники можуть здійснювати ті дії, які передбачені господарськими процесуальними нормами. Роль і значення процесуальній формі полягає в тому, щоб забезпечити захист існуючих прав суб'єктів господарювання та гарантувати винесення законних і обґрунтованих рішень. Господарський процес являє собою єдність

процесуальних прав і обов'язків господарського суду, сторін та інших учасників процесу. Тому, господарський процес можна визначити як систему послідовно здійснюваних процесуальних дій, які здійснюють господарський суд та інші учасники судочинства у зв'язку з розглядом і вирішенням конкретної справи.

Кінцева мета процесу – відновлення порушеного права [59, с. 42]. Процесуальна форма господарського процесу визначає нормативно встановлений порядок здійснення правосуддя, відпрацьоване на підставі узагальнення досвіду правозастосування. Процесуальній формі господарського процесу притаманні наступні риси: нормативність - полягає в тому, що вона встановлюється в законодавстві певного рівня (таким чином забезпечується єдність нормативного регламенту господарського процесу, неможливість регулювання даної сфери шляхом прийняття підзаконних нормативних актів); беззаперечність - відображає обов'язковість дотримання форм реалізації процесуальних норм у діяльності учасників господарського процесу; системність - відображає необхідність структурувати господарський процесуальний регламент в єдине ціле; універсальність - відображає її застосування до вирішення різних справ, підвідомчих господарським судам без будь-якої істотної диференціації [59, с. 41]

Виходячи з того, що видача судового наказу проводиться без судового засідання і виклику сторін для доведення своїх позицій, звертаємо увагу на те, що для наказного провадження характерна документальність: суд досліджує тільки письмові докази, які, безумовно, мають підтверджувати вимоги заявника. Докази підтверджують наявність і фактичний розмір вимог заявника, для прийняття точного рішення у відновленні порушених прав. Звідси випливає ще одна особливість доказування у наказному провадженні: тут абсолютно виключаються такі засоби доказування, як пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних, як свідків, показання свідків, речові докази, висновок експерта; єдиним допустимим засобом доказування для наказного провадження є письмові докази [49, с. 432-433].

О. Белікова зауважує, що суд не може роз'яснити сторонам, що саме входить у предмет доказування по справі. Він не може роз'яснити учасникам, які саме докази повинні бути подані, оскільки, відповідно до норм ГПК України, він взагалі не повинен вирішувати це питання, оскільки в порядку спрощеного провадження відсутній контакт зі сторонами справи. Таким чином, суд позбавлений джерел отримання додаткової інформації по справі і повинен виходити виключно із наданих позивачем доказів. І лише за умови, якщо боржник надасть заперечення, суд повинен вирішувати питання про допустимість спрощеного провадження. Тобто суд двічі вирішує це питання: коли вперше видає судовий наказ і надсилає боржнику та коли отримує заяву про скасування судового наказу [21, с. 64-66].

Цікавим є те що моменти початку і закінчення процесу доказування для стягувача та для боржника є різними. Вони відповідають умовним етапам наказного провадження. Можна вважати, що для стягувача він починається з моменту подання заяви про видачу судового наказу, а закінчується після розгляду такої заяви судом. Якщо боржник подає заяву про скасування судового наказу, то він починає процес доказування після отримання копії наказу по справі і до моменту винесення наступних рішень судом.

На думку Ю. Стусової вимоги про стягнення 3% річних, штрафних санкцій, збитків, інфляційних втрат у межах наказного провадження суди не задовольняють. Відмовляючи у видачі наказів за цією категорією вимог, суди наголошують на тому, що вони не відповідають приписам ст. 148 ГПК України (не є вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій формі), зазначаючи, що заявники можуть звернутися з відповідними вимогами в порядку позовного провадження [71].

У порядку наказного провадження суд не зобов'язаний перевіряти надані заявником розрахунки, адже вважається що спір відсутній. Видача судового наказу відбувається у двох оригінальних примірниках. Один надсилається стягувачу з рекомендованим повідомленням про вручення, а

інший лишається в суді у матеріалах справи. Строки розгляду складають п'ять днів з моменту отримання заяви, але в свою чергу не передбачена можливість апеляційного оскарження.

Відтак, із заявою про видачу судового наказу можна звернутися за таких умов: заявником є юридична особа або фізична особа-підприємець; заявник має право вимоги про стягнення грошової заборгованості до боржника; таке право вимоги виникло на підставі договору, укладеного у письмовій формі; сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [4].

Наказне провадження, зі ідеєю покликане розглядати справи, щодо яких відсутній спір або про його наявність невідомо тому хто подає відповідну заяву. Звичайно ж причиною звернення до суду з заявою про видачу судового наказу є конфлікт, розв'язання якого потребує видання судового наказу. З огляду на це суд повинен керуватися доказами, які подає стягувач, припускаючи що в боржника немає заперечень, щодо такої заяви на початковому етапі [66, с. 182].

Підстави для розгляду справи в порядку спрощеного провадження можна розділити на дві групи: первісні і похідні. Первісними є ті, що встановлені законом, за наявності яких встановлює обов'язок для суду розглядати справи за спрощеною системою. Похідні ж виникають в процесі і залежать від волі сторін та обставин наявних на певному етапі розгляду. З огляду на наш предмет дослідження, характерними для наказного провадження є такі підстави, як нескладність справи та наявність безспірної вимоги у заявника. Наказне провадження застосовується у випадках, якщо предметом позову є стягнення грошових сум у незначних розмірах [63, с. 328].

Ми вважаємо, що перелік категорій справ, котрі підлягають розгляду за правилами спрощеного судочинства досить обмежений справами про стягнення грошової суми. Наразі це малозначні справи, справи незначної складності та інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Поняття малозначності справ використане, як основна підстава для розгляду спору в

спрощеному порядку. Очевидно, що малозначність спору визначається лише у грошових спорах, що нажаль є дещо вузьким підходом. Можливо варто доповнити цей перелік певними популярними немайновими вимогами, щодо яких є практика задоволення позовів. Від цього всього залежить, наскільки широко буде використовуватися новий інститут у майбутньому.

Ми не маємо конкретних пропозицій щодо цього питання, можливо, в даний момент ще зарано так сміливо вводити подібне в розрізі наказного провадження, проте вже час розширювати категорії справ, в розгляді яких варто застосовувати спрощені процедури, хоча б в контексті спрощеного позовного провадження - законодавцю слід провести ґрунтовний аналіз останньої судової практики. Також, необхідно запровадити зміни щодо скорочення процесуальних дій судом в межах підготовчих процедур в межах загального позовного провадження, введенням таких правил, що за результатами підготовчого провадження у суду була можливість постановлення мінімальної кількості судових рішень навіть при відсутності учасників справи під час засідань. Це можна реалізувати впровадженням повного функціонування системи «Електронний суд».

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

2.1. Правовий статус учасників справи в межах наказного провадження

Процесуальний статус учасників господарського процесу не існує у відриві від інших процесуальних відносин, слугує передумовою виникнення процесуальних відносин, але сам по собі не вміщується у параметри інституту. У практичному сенсі це означає, що вирішення проблем процесуального статусу учасників процесу потрібно вирішувати не виокремлено, а лише у межах конкретних процесуальних відносин, у яких має значення не лише наявність учасників чи їх процесуального статусу, але й фактичні дії цих учасників, їх взаємодія, юридичні факти, заходи відповідальності тощо. Якщо б лише наявність учасників та їх процесуального статусу породжувало б процесуальні відносини, то тоді б сама наявність закону та учасників процесу само по собі призводило б до ухвалення судового рішення. Але ж ми розуміємо, що так не відбувається, а отже, між поняттям учасника та процесуальним інститутом існує істотна різниця [69, с. 62-64].

Виходячи з того, що ГПК України не дає деталізованого аналізу учасників наказного провадження, ми вирішили скористатися порівняльно-правовим та формально-юридичним методом - зосередити увагу на понятті учасників судового процесу в цілому у господарському судочинстві, провести паралелі між учасниками в формах провадження (не лише судового, а і виконавчого, приміром), аналізуючи роботи вітчизняних науковців, щоб більш точно розкрити характерні особливості учасників наказного провадження через призму більш загальних категорій. Гадаємо, таким підходом можна буде

виявити природу учасників саме наказного провадження, як окремого поняття, обережно співставляючи їх зі схожими категоріями.

Так само проблемним є виділення підгалузей господарського та господарського процесуального права. У теорії сучасного права взагалі досить важко віднайти ґрунтовні дослідження із приводу розуміння підгалузі права. Наводяться скоріше приклади, аніж критерії. Але саме підгалузєва диференціація дозволяє співвідносити нормативно-правовий матеріал загального та спеціального порядку. У результаті відбувається погодження методологічних засад розвитку галузі права та практичних аспектів правового регулювання окремих видів господарської діяльності. Підгалузєва диференціація у цьому плані дозволяє не «вигадувати» якісь нові методи правового регулювання відповідних відносин, а застосовувати притаманні загалом господарському праву методи, пояснюючи особливість застосування цих методів у конкретно-спеціальній сфері відносин. Такий підхід є прагматичним та перспективним, адже сприяє поєднанню правових знань, а не їх роз'єднанню, дозволяє системно застосовувати правові положення на благо розвитку правової системи [69, с. 62-64].

На сьогоднішній день, положення чинної редакції ГПК України не містять визначення поняття «учасників господарського процесу», тому проведемо дослідження наукових підходів у цьому напрямку. Так, на думку А. В. Смітюха учасник господарського процесу – це особа, яку господарський процесуальний закон наділяє процесуальними правами та обов'язками і яка вступає в процес для всебічного, повного та об'єктивного розгляду господарської справи та розв'язання спору [65]. Більш розширене поняття учасників надає В. Е. Беяневич [20, с. 134]. Він визначає учасників судового процесу як учасників господарських процесуальних правовідносин, що виникають у процесі розгляду справи господарським судом, юридичну чи фізичну особу, яка наділена законом певними процесуальними правами та на яку покладено певні процесуальні обов'язки, бере участь у судочинстві з метою

захисту своїх порушених прав чи законних інтересів або сприяння суду у всебічному повному та об'єктивному розгляді справи та вирішення спору. Деякі вчені дають визначення учасників господарського процесу залежно від форми провадження. Наприклад, Т. В. Степанова пропонує визначення поняття «процесуальний статус учасника позовного провадження у господарському судочинстві» шляхом його визначення як системи соціально припустимих, встановлених господарським процесуальним законодавством і гарантованих державою прав та обов'язків особи як суб'єкта господарських процесуальних правовідносин [69, с. 63]. В. М. Дем'як наводить визначення поняття «процесуальний статус учасників господарського процесу», під яким запропоновано розуміти законодавчо встановлене правове становище відповідних суб'єктів господарського процесу, яке полягає у наданні ним процесуальної право- та дієздатності й наділенні їх диференційованим комплексом процесуальних прав і обов'язків, обсяг і порядок реалізації (виконання) яких залежать від ступеня та характеру правового зв'язку цих суб'єктів з господарською справою та їх юридичного інтересу в її вирішенні [30, с. 19]. В науці господарського процесуального права існують різні підходи щодо класифікації учасників судового процесу [58, с. 404].

Розпочнемо аналіз класифікацій з такого підходу - поділ учасників на такі категорії: а) осіб, які беруть участь у справі; б) особи, що сприяють вирішенню справи. Також можна поділити учасників на такі групи, відповідно до мети вступу, або залучення до процесу і функцій, які вони виконують у процесі: 1) особи, що безпосередньо вирішують справи; 2) особи, які вступають у процес для захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів (сторони, треті особи); 3) особи, які вступають у процес із метою захисту державних і суспільних інтересів (прокурор, державні та інші органи); 4) особи, які залучаються до процесу для надання пояснень і висновків (посадові особи й інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, експерт) [58, с. 405].

С. В. Васильєв передбачає два види учасників: активні та пасивні. Активними є, на його думку, ті учасники, з ініціативи яких виникає, розвивається і припиняється процес (суддя, сторони, треті особи, прокурор, державні і громадські організації, уповноважені законом виступати на захист прав та інтересів інших осіб) [27, с. 221-222] . Такі учасники мають широке коло прав, зокрема: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, брати участь у господарських засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти відводи, клопотання, давати усні та письмові пояснення господарському суду, наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, оскаржувати судові акти й інше.

Можна розширити зазначений поділ учасників господарського процесу за ступенем їх матеріально-правової та процесуальної зацікавленості у розгляді справи на: а) учасників, які беруть участь у справі, маючи матеріальний та процесуальний інтерес (сторони, треті особи); б) учасників, які беруть участь у справі з метою захисту прав та інтересів інших осіб (прокурор, уповноважені державні та інші органи); в) учасників, які, маючи лише процесуальний інтерес, сприяють розгляду справи (експерти, перекладачі, посадові особи) [58, с. 406].

Т. В. Степанова пропонує класифікувати учасників судового процесу за двома критеріями. Перший критерій - фіксація в господарському процесуальному законодавстві: ті, що встановлені процесуальним законодавством та ті, що не встановлені процесуальним законодавством. Другий критерій – можливість впливу на рух процесу: самостійні (ініціативні) учасники господарського процесу та інші (допоміжні) учасники судового процесу. Отже, питання класифікації учасників господарського процесу має багаторічну історію та наявна велика різноманітність наукових підходів, що надає можливість проводити подальший аналіз та розробляти заходи щодо їх удосконалення. Тому, враховуючи викладене та ті зміни, що відбулись в законодавстві, учасників господарського процесу можна також класифікувати

залежно від форми судочинства на: 1) учасників позовного провадження (загального або спрощеного); 2) учасників наказного провадження; 3) учасників справ про банкрутство; 4) учасників провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів. Залежно від ступеня їх зацікавленості у розгляді справи на учасників справи (сторони, треті особи), представників (адвокат та законний представник) та інших учасників, що сприяють розгляду справи (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст). Враховуючи актуальність теми дослідження, вважаємо за необхідне зупинитись на цій класифікації більш детально [69, с. 63].

Розпочнемо дослідження з учасників справи, якими відповідно до положень статті 41 ГПК у позовному провадженні є сторони та треті особи, у наказному провадженні - заявник та боржник, у справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду учасниками справи є учасники третейського розгляду, а також особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та (або) обов'язки. У справах про банкрутство склад учасників справи визначається Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Учасники справи мають права та обов'язки, які закріплені в положеннях статті 42 ГПК України.

Проте, ГПК України також передбачає і неприпустимість зловживання процесуальними правами. Проблема зловживання правом, в тому числі, в господарському процесі є однією із актуальніших на сьогодні. Так, вперше заборона зловживання правами була закріплена в положеннях ч. 3 ст. 13 ЦК України [5; 58, 406-407].

Під зловживанням права слід розуміти таку форму здійснення права, за допомогою якої заподіюється шкода іншим учасникам суспільних відносин

шляхом здійснення права всупереч із його цільовим призначенням або здійсненням дій, що виходять за межі наданих законом прав, якщо такі межі й цілі здійснення права встановлені в законі. В.С. Петренко зловживання процесуальними правами визначає як дії або бездіяльність учасників процесуальних правовідносин, які спрямовані на реалізацію належних їм процесуальних прав з метою заподіяти майнову або нематеріальну шкоду іншим учасникам процесу, або як діяльність, спрямовану на реалізацію належній такій особі прав всупереч закону [45].

В науковій літературі існують різні підходи, щодо визначення терміну «представництва». Представництво - правовідношення, через яке одна особа (судовий представник) здійснює процесуальні дії в межах наданих їй повноважень від імені та в інтересах особи, яку вона представляє (сторони, третьої особи), внаслідок чого безпосередньо для останньої виникають права й обов'язки.

О.В. Россильна розглядає представництво як сукупність правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням на підставі закону, договору, локальних нормативно-правових актів процесуальних дій представником від імені та в інтересах іншої особи з метою ефективної реалізації та здійснення захисту господарських прав і законних інтересів учасників господарського процесу [61, с. 325].

Відповідно до статті 16 ГПК України представництво у суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків встановлених законом. За приписами ч. 2 ст. 16 ГПК України представництво у суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом. Частиною 1 ст. 54 ГПК України передбачено: сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь в судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника [4].

В ст. 131-2 Конституції України вказано, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [1].

Правовому регулюванню представництва у господарському процесі присвячені положення ст. ст. 56-61 ГПК України, на підставі аналізу яких та наукових підходів можна визначити характерні риси представництва: 1) процесуальне представництво здійснюється в межах господарської справи, що розглядається судом; 2) метою представництва є забезпечення ефективного захисту прав та інтересів сторін або третіх осіб у суді шляхом використання встановлених процесуальним законом засобів у межах наданих представникові повноважень; 3) суб'єктний склад: юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника; держава, територіальна громада бере участь у справі через відповідний орган державної влади, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник або представник; інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також недієздатних фізичних осіб представляють у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом; інтереси неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть представляти у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом; при розгляді справ у малозначних спорах представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність; адвокат; 4)

обсяг повноважень представника визначає сам довіритель, так, довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або у визначених законом випадках іншою особою, для юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами; повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" підстави і порядок припинення: за довіреністю визначаються Цивільним кодексом України, а представництва за ордером - законодавством про адвокатуру про що має бути повідомлено суд шляхом подання письмової заяви. [7; 58 с. 415].

Стосовно самопредставництва юридичної особи, поширеного у малозначних справах у господарському судочинстві, вважаємо за необхідне навести до прикладу останню позицію Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 908/592/19 яка викладена у постанові від 23.11.2020.

Зазначається наступне: самопредставництво юридичної особи - це право одноосібного виконавчого органу (керівника) чи голови (уповноваженого члена) колегіального виконавчого органу безпосередньо діяти від імені такої особи без довіреності, представляючи її інтереси в силу закону, статуту, положення.

У порядку самопредставництва юридичну особу може представляти за посадою її керівник або інші особи, повноваження яких підтверджуються відповідно до частини 3 статті 56 ГПК України.

Аналіз наведених вище законодавчих положень дає підстави для висновку, що визнання особи такою, що діє в порядку самопредставництва, необхідно, щоб у відповідному законі, статуті, положенні чи трудовому договорі (контракті) було чітко визначене її право діяти від імені такої юридичної особи (суб'єкта владних повноважень без права юридичної особи) без додаткового уповноваження (довіреності) [14].

Обов'язковому відображенню (реєстрації) в Єдиному державному реєстрі, серед інших перелічених у цій статті відомостей, належать: відомості щодо керівників державних органів і органів місцевого самоврядування як юридичних осіб та осіб, які можуть вчиняти дії від імені юридичної особи, у тому числі: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (частина третя статті 9 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [10]).

Статус документів та відомостей, внесених до Єдиного державного реєстру, закріплений статтею 10 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», яка, зокрема, визначає що якщо документи та відомості, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, внесені до нього, такі документи та відомості вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою. Якщо відомості, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, не внесені до нього, вони не можуть бути використані у спорі з третьою особою, крім випадків, коли третя особа знала або могла знати ці відомості.

Отже, відсутність відповідного запису у реєстрі є належним і достатнім (достовірним) підтвердженням відсутності таких відомостей (інформації) для будь-якого державного органу, яким є і суд [14].

Отже, представництво у господарському процесі – це процесуальна діяльність представника у господарській справі, що розглядається судом, яка здійснюється в межах наявних у нього повноважень від імені та в інтересах особи, яка бере участь у справі, з метою захисту її прав та інтересів.

Згідно ч. 3 ст. 147 ГПК України заявником (стягувачем) та боржником в наказному провадженні можуть бути юридичні особи та фізичні особи - підприємці. Стягувач і боржник – ідентичні поняття у господарському та виконавчому провадженні. Згідно виконавчого законодавства стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано

виконавчий документ. Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення [4; 8; 9].

Так, учасниками судового процесу є сторони, треті особи, особи яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, котрі сприяють суду у повному, всебічному та об'єктивному розгляді справи, які реалізуючи принципи верховенства права, рівності, змагальності, диспозитивності господарського судочинства, вчиняють певні процесуальні дії, захищаючи в передбаченого законом порядку належні їм права, свободи та інтереси або у випадках встановлених законом, права свободи та інтереси інших осіб не допускаючи при цьому зловживання ними. Слід відмітити, що значною мірою розкриттю поняття «учасники судового процесу» сприяє їх наукова класифікація.

У наказному провадженні учасниками справи є стягувач та боржник, поняття, що запозичені з виконавчого провадження. Відповідно стягувач (той хто подає заяву про видачу судового наказу, ініціатор відкриття наказного провадження) – особа, якій належить право стягнення на свою користь заборгованості з іншої особи, котра в свою чергу в наказному процесі виступає, як боржник. Боржник наділений правом в межах наказного провадження подати до суду заяву про скасування судового наказу.

2.2. Підготовка до розгляду справи в межах наказного провадження

Правильне застосування спрощених процедур повинно дати можливість віднайти оптимальний баланс між ефективністю і доступністю правосуддя. Якщо говорити про ефективність введення наказного провадження в господарське процесуальне право, то безперечно, видача наказу, дійсно, є простішим способом здійснення правосуддя. Але чи це суттєво змінює природу господарського процесу в цілому – ще рано робити висновки. Проте, на наш

погляд, зміни в господарському процесуальному законодавстві щодо спрощення є природними, закономірними і ефективними.

Перейдемо до підготовчих процедур наказного провадження, розглянемо, як відбувається подання заяви про видачу судового наказу для отримання результативного ефекту і як наслідок наказу про стягнення грошової суми на його користь.

Відтак, заява про видачу судового наказу у господарському судочинстві подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності, підпадають під вимоги для подання позовної заяви. Подається у письмовій формі та підписується заявником. Із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги. Заявником та боржником у наказному провадженні можуть виступати юридичні особи та фізичні особи – підприємці. Законодавцем в порядку статті 148 ГПК України встановлено, що особа має право звернутися до суду з вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (у тому числі електронній) формі. У даному випадку ключовим фактором є виключність: за іншими вимогами справа не може розглядатись у порядку наказного судочинства [28, с. 135].

Разом із заявою боржник повинен надати документи що підтверджують обставини, якими заявник обґрунтовує свої вимоги або їх належно завірені копії, зокрема договір за яким пред'явлено вимоги про стягнення грошової заборгованості, документи, що підтверджують сплату судового збору. Якщо заява підписана представником, він повинен надати відповідні документи (ордер чи довіреність), що підтверджують його повноваження. Зауважимо, що заявник має право відкликати заяву про видачу судового наказу до її розгляду судом.

Відповідно до ч. 4 ст. 150 ГПК України якщо заяву подано в електронній формі до боржника, який має зареєстровану офіційну електронну адресу,

заявник в подальшому повинен подавати будь-які процесуальні та інші документи, пов'язані з розглядом його заяви, виключно в електронній формі.

А. Шабалін переконаний, що безспірність реалізується й у тому, що в боржника немає правових контраргументів щодо заявлених вимог, що впливає із відповідних документів (договорів, бухгалтерських довідок тощо), а тому й відсутня необхідність розглядати справу в судовому засіданні за участю сторін, досліджувати докази [79, с. 48]. Викладене підтверджує і позиція господарських судів, які розглядали такі спори як суди першої інстанції.

Із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги. У випадках, встановлених законом, до суду із заявою про видачу судового наказу можуть звертатись органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Варто звернути увагу на такий момент - в частині 1 статті 154 ГПК України, порядок розгляду заяв про видачу судового наказу, України вказано наступне «суд розглядає заяву про видачу судового наказу протягом п'яти днів з дня її надходження». Відтак, в порядку статті 32 ГПК України, визначення судді, а в разі колегіального розгляду - судді-доповідача для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час реєстрації документів, зазначених в частині другій ст. 6 цього Кодексу, а також в інших випадках визначення складу суду на будь-якій стадії судового процесу, з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ. Однак, в частині 2 статті 152 ГПК України зазначено, що про відмову у видачі судового наказу суддя постановляє ухвалу не пізніше десяти днів з дня надходження до суду заяви про видачу судового наказу. Виникає абсолютно логічне питання. Чому існує різниця в строках на розгляд заяви про видачу судового наказу? Нам здається, що законодавець вважає, що для задоволення заяви про видачу судового наказу

потрібно менше часу, а скласти і видати відповідний наказ простіше ніж написати ухвалу про відмову у видачі судового наказу.

На нашу думку, строк на розгляд заяви має бути однаковий, як для видачі наказу, так і для відмові у видачі, позаяк після розгляду відповідної заяви суддя невідкладно може вирішити яке рішення прийняти для конкретної ситуації чи відповідає наказ вимогам статті 150 ГПК України. Щоб суддя прийняв заяву до розгляду він повинен переконатися, що вимоги заявника дійсно підпадають під категорію малозначних та надано достатньо доказів, на яких ґрунтуються такі вимоги.

Процесуальні дії вчиняються у строки, встановлені ГПК України. У випадках, коли процесуальні строки не встановлено, вони призначаються господарським судом. Строки для вчинення процесуальних дій визначаються точною календарною датою, зазначенням події, що повинна настати, чи періодом часу. В останньому випадку дію може бути вчинено протягом всього періоду Перебіг процесуального строку, обчислюваного роками, місяцями або днями, починається наступного дня після календарної дати або настання події, якими визначено його початок. Закінчення процесуальних строків. Строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідний місяць число останнього року строку. Строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо кінець строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що не має відповідного числа, строк закінчується в останній день цього місяця. У випадках, коли останній день строку припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається перший наступний за ним робочий день. Процесуальна дія, для якої встановлено строк, може бути вчинена до 24-ї години останнього дня строку. Якщо позовну заяву, відзив на позовну заяву, заяву про перегляд рішення та інші документи здано на пошту чи телеграф до 24-ї години останнього дня строку, строк не вважається пропущеним [29, с. 408].

Підводячи підсумки варто підкреслити наступні моменти - заяву про видачу судового наказу подає особа, якій належить право вимоги. У заяві повинно бути вказано повні найменування або імена заявника і боржника, інші їх дані, адреси, код Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України чи Реєстраційний номер облікової картки платника податків, а також відомі засоби зв'язку. Окрім того, заявник обґрунтовує і посилається на обставини щодо своїх вимог про стягнення, додаючи наявні докази. Окрім фактичних доказів по суті вимог, заявник також додає документи що підтверджують сплату судового збору, повноваження представника.

Проте існує проблема у визначенні судами єдиного підходу до розуміння критеріїв «безспірності» вимог у справах щодо видання судових наказів, а також визнання справ такими що підлягають розгляду у порядку наказного провадження. Наразі це малозначні справи, справи незначної складності та інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Поняття малозначності справ використане, як основна підстава для розгляду спору в спрощеному порядку. Очевидно, що малозначність спору визначається лише у грошових спорах, що нажалі є дещо обмеженим підходом. Від цього всього залежить, наскільки широко буде використовуватися новий інститут у майбутньому.

Ми погоджуємося з позицією А. Шабаліна [79, с. 44] щодо відсторонення від того, що при застосуванні наказного провадження має обов'язково має бути наявна обставина «безспірність вимог, або якщо про спір невідомо заявнику». Спір насправді може існувати, про його наявність може і знати заявник, котрий звертається до суду із заявою, проте: якщо у боржника не буде контраргументів, він не зможе навести обґрунтовані заперечення щодо видачу судового наказу у заяві про скасування судового наказу. Існує проблема у визначенні судами єдиного підходу до розуміння критеріїв «безспірності» вимог у справах щодо видання судових наказів, а також визнання справ такими що підлягають розгляду у порядку наказного провадження.

На шляху до переходу до повної автоматизації, доцільно було б передбачити механізми спрощення процесу складання наказів для працівників суду. Враховуючи те, що вимоги до судового наказу існують суто щодо його змісту, а вигляд, порядок викладення, окремі текстові зазначення - викладаються суддями у вільній формі, ми вважаємо за доцільне запропонувати внести зміни також і в програмне забезпечення, за допомогою якого наказ вноситься до систем "Діловодство" та "Електронний суд".

До прикладу, варто передбачити створення певних особистих шаблонів, де частина викладеного тексту залишається незмінною, як то зазначення в тексті наказу матеріальних та процесуальних норм на основі яких він виданий, строк пред'явлення до виконання тощо. Інші ж поля залишити змінні - назви, адреси стягувача та боржника, щоб ще більше полегшити працівникам суду процес створення наказу та ще більше прискорити видання наказу. До прикладу, до внесеного шаблону, такі дані як назви та ідентифікаційні дані сторін можуть вноситися і напівавтоматично, після внесення даних працівниками канцелярії суду про сторони по справі під час реєстрації заяви, щоб згодом суддя зміг перевірити ці дані та за необхідності внести певні корективи.

На нашу думку слід звернути увагу на наявність протиріч у викладі ч. 2 ст. 152 та ч. 1 ст. 154 ГПК України, де вказано таке – «про відмову у видачі судового наказу суддя постановляє ухвалу не пізніше десяти днів з дня надходження до суду заяви про видачу судового наказу» та «суд розглядає заяву про видачу судового наказу протягом п'яти днів з дня її надходження». З диспозиції ч. 2 ст. 152 Кодексу вбачається, що строки на постановлення ухвали про відмову у видачі наказу обмежені десяти днями. Щодо ч. 1 ст. 154 ГПК України, враховуючи ч. 2 цієї ж статті, де зазначається «за результатами розгляду заяви про видачу судового наказу суд видає судовий наказ або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу» можна таким чином, що наказ може видаватися в той же строк що і постановляється ухвала про

відмову, позаяк у ст. 154 ГПК України не вказано, що суд видає наказ негайно після розгляду заяви [4].

Припустимо, що автори цієї редакції ГПК України вважають, що доцільно збільшити строк на написання ухвали про відмову у видачі судового наказу, позаяк, викладення описової частини ухвали потребує більш суттєвого обґрунтування ніж складання тексту судового наказу - процес, який по суті є більш технічним, навіть може бути автоматизованим.

Ми не поділяємо цієї позиції та пропонуємо законодавцю конкретизувати строки на видачу наказу після розгляду заяви або ж зменшити строк на складення і оприлюднення ухвали про відмову у видачі наказу до 5 днів.

Враховуючи, що наказне провадження по своїй природі має керуватися принципами оперативності розгляду, у цій позиції ми схилиємось до скорочення часу на виготовлення ухвали про відмову у видачі судового наказу і пропонуємо внести деякі зміни. Конкретніше про них у розділі Висновки та пропозиції.

Відомо, що при поданні позовної заяви за приписами п. 1 ч. 1 статті 164 ГПК України заявник до позовної заяви додає документи, які підтверджують надсилання іншим учасникам справи копії позовної заяви і доданих до неї документів. Ми вважаємо, що в порядку наказного провадження варто також покласти на заявника обов'язок надсилати копію заяви про видачу судового наказу боржнику до її подання до господарського суду. Це можна втілити наступним чином – додати до ч. 3 ст. 150 ГПК України (До заяви про видачу судового наказу додаються) пункту 5 такого змісту «документи, які підтверджують відправлення боржнику копії заяви про видачу судового наказу і доданих до неї документів». Наразі, фактично на суд покладається обов'язок повідомлення боржника про наявність у стягувача наміру стягнути певну заборгованість за договором шляхом надсилання копії заяви про видачу судового наказу.

Введення таких змін позитивно вплине на зменшення цільових витрат державного бюджету. Особливо з огляду на те, що відправлення заяв з додатками обходиться значно дорожче ніж звичайна розсилка судових рішень/ухвал/наказів, а судовий збір за подачу заяв про видачу судових наказів досить не значний; станом на 2020 рік становить 210,20 грн.

2.3. Порядок розгляду справи та видача судового наказу в порядку наказного провадження

Суддя розглядає заяву про видачу судового наказу одноособово. Він повинен встановити, що заява відповідає вимогам ГПК України, сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [4]. Станом на 2020 рік сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб – 210 200 грн [12]. Раніше, однією з підстав для відмови у видачі судового наказу був п. 9 ч. 1 ст. 152 ГПК України – якщо заяву подано з порушенням правил підсудності. Але цей пункт був виключений на підставі Закону України від 15 січня 2020 р. № 460-ІХ. Якщо із поданої заяви не вбачається виникнення або порушення права грошової вимоги, за якою заявником подано заяву про видачу судового наказу суд також може відмовити у видачі наказу. У разі, якщо з моменту виникнення права вимоги пройшов строк, який перевищує позовну давність, встановлену законом для такої вимоги, або пройшов строк, встановлений законом для пред'явлення позову в суд за такою вимогою не може задовольнити заяву [71].

У разі, якщо суд все ж видає наказ, першим етапом є надсилання копії такого наказу боржнику, яка повинна містити відмітку про наявність такого наказу в Єдиному державному реєстрі судових рішень, на його офіційну електронну адресу, або рекомендованим листом із повідомленням про вручення, або цінним листом з описом вкладеного, якщо офіційної електронної адреси боржник не має. До того ж суд повинен разом з тим надіслати боржнику

копію заяви стягувача про видачу судового наказу з доданими до неї документами. Оскільки в ст. 150 ГПК України не говориться про обов'язок заявника надати суду копії відповідної заяви, суд має самостійно її виготовити.

Якщо спір ж він все ж виникає, боржник у визначений Господарським процесуальним кодексом України строк, що становить 15 днів з дня отримання ним копій наказу та заяви стягувача, подає до суду заяву про скасування наказу у письмовій формі з зазначенням необґрунтованості вимог стягувача. Якщо така заява не надходить від боржника, то протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання судовий наказ набирає законної сили. У разі необхідності боржник заявляє клопотання про поновлення пропущеного строку для подання заяви про скасування судового наказу, і подає таку заяву.

У судовому наказі згідно зі статей 155, 156 та 159 ГПК України зазначаються: дата складання і підписання наказу; найменування суду що видав наказ, повне ім'я і прізвище судді, котрий видає цей наказ; реквізити сторін; посилання на закон, яким керується суд для задоволення заяв про видачу наказу; сума грошових коштів, які підлягають стягненню; сума судового збору, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь, роз'яснення про те, що на підставі чого видається судовий наказ. про те що суд не розглядає обґрунтовану достовірність заявлених стягуваних вимог за суті; дані про порядок та строки подання заяви про скасування судового наказу; дата набрання судового наказом законної сили; строк попереднього пред'явлення судового наказу до виконання; дата видачі судового наказу. Однак його слід відрізнити від наказу, який видається на виконання судового рішення, хоча обидва накази є виконавчими документами [4].

Пропонуємо на конкретних прикладах ознайомитися з процесом розгляду заяв про видачу судового наказу Господарським судом Київської області.

10.08.2020 до Господарського суду Київської області надійшла заява Товариства з обмеженою відповідальністю "Компанія з обслуговування газових мереж та теплопостачання" №319 від 06.08.2020 про видачу судового наказу

про стягнення з Приватного акціонерного товариства "Білоцерківська пересувна механізована колона №17" 10232,74 грн боргу, 135,58 грн 3% річних, 156,90 грн втрат від інфляції.

Заявник зазначає, що 17.10.2018 між виконавцем та споживачем (стягувачем і боржником відповідно) укладено попередній договір про укладання договору про надання послуг з централізованого опалення (далі – попередній договір) щодо нежитлового приміщення. Виконавець зобов'язується своєчасно надавати споживачеві відповідної якості послуги з централізованого опалення, споживач зобов'язується своєчасно оплачувати надані послуги за встановленими тарифами у строки і на умовах, що передбачені договором.

Станом на дату подання цієї заяви Споживач послуги Приватне акціонерне товариство «Білоцерківська пересувна механізована колона № 17», не зверталась до Виконавця для укладення основного договору про надання послуг з централізованого опалення.

Споживачем спожито послугу з централізованого опалення на суму 10232,74 грн., що підтверджується оборотно-сальдовою відомістю по особовому рахунку N 614600010, доданою до дії заяви.

Зазначена сума нарахована Споживачу до сплати відповідно до вищезазначеного тарифу на постачання централізованого опалення згідно показників будинкового приладу обліку теплової енергії в розрізі кожної котельні.

Згідно із статтею 526 ЦК України, зобов'язання має виконуватись належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Відповідно до частини 1 статті 612 ЦК України, боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом [5].

Згідно з частиною 2 статті 625 ЦК України, боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Стягувачем здійснено розрахунок сум, що стягуються (основна сума боргу, три відсотки річних та інфляційних втрат від суми основного боргу) від простроченої суми, який наводиться у додатку 1 до цієї позовної заяви.

Господарським судом Київської області видано наказ, котрий разом із копією заяви стягувача та доданими до неї документами направлено на адресу боржника. 31.08.2020 від боржника надійшла заява про скасування виданого судового наказу. Боржник ознайомившись з наведеним судовим наказом ПрАТ «БЦ ПМК - 17» вважає його неправомірним, оскільки вимоги заявника є повністю необґрунтованими з огляду на те, що вимоги стягувача ґрунтуються на попередньому договорі про укладення Договору про надання послуг з централізованого опалення, укладеного з ПрАТ «БЦ ПМК - 17»

Боржник просить скасувати судовий наказ та стягнути з Товариства з обмеженою відповідальністю на користь приватного акціонерного товариства «Білоцерківська пересувна механізована колонна № 17» сплачений за подачу заяви про скасування судового наказу судовий збір у розмірі 215,00 (двісті п'ятнадцять гривень).

Враховуючи вищевикладене, судовий наказ, виданий Господарським судом Київської області від 17.08.2020 підлягає скасуванню.

У цьому конкретному випадку наказ не набув законної сили, був скасований ухвалою суду першої інстанції [16].

У наступному випадку перебіг провадження відбувався наступним чином. 05.10.2020 ТОВ "Фірма "Фавор" звернулося до Господарського суду Київської області із заявою про видачу судового наказу про стягнення з Києво-Святошинського районного комунального підприємства "Шкільні їдальні"

заборгованості за договором поставки № 1009/МП від 10.09.2018 у розмірі 188987,49 грн.

Дослідивши заяву та додані до неї документи, суд встановив, що стягувач у заяві про видачу судового наказу просить стягнути з боржника на свою користь заборгованість за договором поставки основну суму заборгованості у розмірі, суму пені у розмірі, суму втрат від інфляції, суму 3% річних.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 152 ГПК України суддя відмовляє у видачі судового наказу, якщо з моменту виникнення права вимоги пройшов строк, який перевищує позовну давність, встановлену законом для такої вимоги, або пройшов строк, встановлений законом для пред'явлення позову в суд за такою вимогою. Згідно п. 1 ч. 2 ст. 258 ЦК України позовна давність в один рік застосовується, зокрема, до вимог про стягнення неустойки (штрафу, пені).

Заявлена до стягнення пеня заявником нарахована за період з 26.02.2019 по 26.08.2019, а відтак, з моменту виникнення права вказаної вимоги пройшов строк, який перевищує позовну давність, встановлену законом для такої вимоги.

Відповідно до ч. 2 ст. 153 ГПК України відмова у видачі судового наказу з підстав, передбачених пунктами 3-6 частини першої статті 152 цього Кодексу, унеможлиблює повторне звернення з такою самою заявою. Заявник у цьому випадку має право звернутися з тими самими вимогами у позовному порядку.

Господарський суд Київської області постановив ухвалу про відмову ТОВ "Фірма "Фавор" у задоволенні заяви про видачу судового наказу в частині стягнення з Києво-Святошинського районного комунального підприємства "Шкільні їдальні" пені за договором поставки № 1009/МП від 10.09.2018 у розмірі 25971,17 грн [17].

В іншій же частині, що не включає в себе заявлену суму пені було видано наказ. Станом на дату написання цієї роботи від боржника не надходило заяв про скасування судового наказу. Отже, Господарський суд Київської області повинен видати відповідний наказ і надіслати його стягувачу [18].

З огляду на наведені нами приклади розгляду заяв про видачу судових наказів виявляється, що інститут цілком успішно функціонує та з часу його введення в процесуальний закон набуває все більшої популярності. Його втілення на практиці діє за власними правилами і нерідко, навіть, здавалося б при наявності безспірних вимог, суд змушений відмовляти у видачі наказу слідуючи законодавству, а останнім часом боржники все частіше користуються своїм правом на подання заяв про скасування судових наказів.

Набрання наказом законної сили має певні нюанси. Для того що судовий наказ набрав законної сили у відповідності до статті 159 ГПК України потрібні відомості про отримання наказу боржником. На практиці трапляються випадки коли боржник в силу різних обставин не отримує наказ, а надісланий судом судовий наказ разом із заявою стягувача повертається до суду. В таких випадках, на нашу думку, суддя повинен повторно перевірити адресу реєстрації юридичної особи чи фізичної особи-підприємця. Але кожен суддя на власний розсуд вирішує це питання. Якщо, виявиться що відповідно до відомостей Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України адреса змінена чи існує інша офіційна адреса для листування, суд повинен направити судовий наказ із заявою знову на адресу боржника.

Аналізуючи норми чинного законодавства Т. Гордієнко доходить висновку, що момент набрання чинності судовим наказом пов'язаний із фактом отримання копії боржником і його подальшими діями [28, с. 135].

Також, в ГПК України не вказано, що після розгляду заяви про видачу судового наказу, судовий наказ направляється стягувачу. Отже, наказ не повинен бути направлений йому. Тому можна вважати, що про перший етап розгляду, надіслання наказу і заяви боржнику, заявник може лише здогадуватися, з огляду на те, що в ЄДРСР не з'являється ухвала про відмову у видачі судового наказу. Однак, він не позбавлений права звернутися до суду з запитом про надання відомостей про стан розгляду заяви. Зазвичай це відбувається в усному форматі. Заявник, звертається до представників апарату

Господарського суду для надання відомостей про наслідки розгляду його зави. Виконавче провадження – завершальна стадія судового господарського процесу.

Частина 1 ст. 159 ГПК України вказує, що у разі, якщо боржник не скористався своїм правом подати заяву про скасування судового наказу, судовий наказ набирає законної сили протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання. Після набуття наказу законної сили суд протягом п'яти днів надсилає його копію (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого судового наказу у Єдиному державному реєстрі судових рішень та Єдиному державному реєстрі виконавчих документів, стягувачу на його офіційну електронну адресу, або рекомендованим чи цінним листом, у разі відсутності офіційної електронної адреси.

Як зазначає С. Васильєв судовий наказ — єдина судова постанова, що є безпосередньо сполучною ланкою між цивільним процесом і виконавчим провадженням, оскільки тільки судовий наказ, на відміну від інших судових постанов, звертається до виконання без «проміжних» ланок — виконавчих листів [27, с. 250]. Ми погоджуємося з цією позицією науковця, і зауважуємо, що аналогічна ситуація і у господарському провадженні.

З частини 1 статті 327 ГПК України ми бачимо, що виконання судового рішення здійснюється на підставі наказу, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

З норм господарського процесуального законодавства вбачається, що наказ, судовий наказ, а у випадках, встановлених цим ГПК України, - ухвала суду є виконавчими документами. Наказ, судовий наказ, ухвала суду мають відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом [4].

Вважаємо за важливе також частково торкнутися питання звернення судових наказів до виконання. Виконання судових рішень – це самостійний, особливий інститут процесуального права. Згідно зі ст. 115 ГПК України рішення, ухвали, постанови господарського суду є обов'язковими на всій

території України і виконуються в порядку, передбаченому розділом XIV Господарського процесуального кодексу України та Законом України «Про виконавче провадження» [8].

Конституційний Суд України наголошує, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Обов'язкове виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилятися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та відновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання [15].

Таким чином, виконання судового рішення, яке прийняте у порядку який передбачений законом має відповідати принципам верховенства права та справедливості, гарантувати конституційне право на судовий захист порушених прав та охоронюваним законом інтересам. Невиконання державою в особі уповноважених органів обов'язку щодо забезпечення функціонування запровадженої нею системи виконання судових рішень призводить до обмеження конституційного права на судовий захист та нівелює його сутність.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового регулювання наказного провадження у господарському процесі та підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Господарське процесуальне право - це система норм, побудована на загальних принципах ведення судочинства, що в процесі свого розвитку набула особливих рис, відмінних від цивільного, адміністративного, кримінального процесуального права. Основним джерелом ведення такого виду судочинства виступає ГПК України – систематизований набір процесуальних сценаріїв, розроблений спільно з суміжними інститутами права на основі історично сформованих судових традицій. Нещодавно цей інститут зазнав суттєвих змін та набув нових форм, однією з яких стало впровадження наказного провадження, яке і стало предметом дослідження цієї роботи.

2. Наказне провадження - це окремий інститут господарського процесуального права, що суттєво відрізняється від позовного провадження, має специфічну процедуру розгляду справ, результатом якого є видання судового наказу. Метою наказного провадження є пришвидшений розгляд певних категорій справ, що виникають з безспірних з матеріальних правовідносин сторін. Наказне провадження вирізняється скороченим строком розгляду заяви, вся процедура - від подання заяви про видачу судового наказу до господарського суду до надсилання судового наказу стягувачу становить 30 днів. Цілком обґрунтовано, що недоцільно використовувати тривалу процедуру при наявності вимог, що мають безспірний характер та рішення за якими є очевидним.

3. Наказне провадження, за ідеєю покликане розглядати справи, щодо яких відсутній спір або про його наявність невідомо тому, хто подає відповідну заяву. Підстави для розгляду справи в порядку спрощеного провадження можна розділити на дві групи: первісні і похідні. Первісними є ті, що встановлені

законом, за наявності яких встановлює обов'язок для суду розглядати справи за спрощеною системою. Похідні ж виникають в процесі і залежать від волі сторін та обставин наявних на певному етапі розгляду. З огляду на наш предмет дослідження, характерними для наказного провадження є такі підстави, як нескладність справи та наявність безспірної вимоги у заявника. Наказне провадження застосовується у випадках, якщо предметом позову є стягнення грошових сум у незначних розмірах.

4. Із заявою про видачу судового наказу звертаються за таких умов: заявником є юридична особа або фізична особа-підприємець; заявник має право вимоги про стягнення грошової заборгованості до боржника; таке право вимоги виникло на підставі договору, укладеного у письмовій формі; сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Ставка судового збору є доволі незначною що є ключовим фактором для таких конкретних категорій справ. Додаткові позитивні моменти для заявника проявляються у відсутності вимоги на обов'язкове професійне представництво, тобто надання можливості особі діяти самостійно без представника. Виходячи з того, що видача судового наказу проводиться без судового засідання і виклику сторін для доведення своїх позицій, звертаємо увагу на те, що для наказного провадження характерна документальність: суд досліджує тільки письмові докази, які мають підтверджувати вимоги заявника. Докази підтверджують наявність і фактичний розмір вимог заявника, для прийняття точного рішення у відновленні порушених прав.

5. Учасниками судового процесу є учасники справи, їх представники та інші особи, що сприяють суду у повному, всебічному та об'єктивному розгляді справи, які реалізуючи принципи верховенства права, рівності, змагальності, диспозитивності господарського судочинства, вчиняють певні процесуальні дії, захищаючи в передбаченого законом порядку належні їм права, свободи та інтереси або у випадках встановлених законом, права свободи та інтереси інших осіб не допускаючи при цьому зловживання ними.

Учасниками справи у наказному провадженні є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення.

6. Заява про видачу судового наказу у господарському судочинстві подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності, підпадають під вимоги для подання позовної заяви. Подається у письмовій формі та підписується заявником. Із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги. Суддя розглядає заяву про видачу судового наказу одноособово. Він повинен встановити, що заява відповідає вимогам ГПК України, сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

7. У судовому наказі згідно ГПК України зазначаються: дата складання і підписання наказу; найменування суду що видав наказ, повне ім'я і прізвище судді, котрий видає цей наказ; реквізити сторін; посилання на закон, яким керується суд для задоволення заяв про видачу наказу; сума грошових коштів, які підлягають стягненню; сума судового збору, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь, роз'яснення про те, що на підставі чого видається судовий наказ. про те що суд не розглядає обґрунтовану достовірність заявлених стягуваних вимог за суті; дані про порядок та строки подання заяви про скасування судового наказу; дата набрання судового наказом законної сили; строк попереднього пред'явлення судового наказу до виконання; дата видачі судового наказу. Тобто наказ має відповідати вимогам поставленим до виконавчих документів.

З метою удосконалення чинного законодавства України щодо наказного провадження у господарському судочинстві пропонується внести наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

- виключити з ч. 2 ст. 12 ГПК України положення «щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо».
- доповнити ч. 2 ст. 42 ГПК України пунктом такого змісту «при поданні перших заяв по кожній окремій справі вказувати свої ідентифікаційні дані для внесення інформації до картки учасника справи Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи».
- викласти ч. 2 ст. 152 ГПК України у такій редакції: «Про відмову у видачі судового наказу суддя постановляє ухвалу протягом п'яти днів з дня надходження до суду заяви про видачу судового наказу».
- внести зміни до ч. 2 ст. 154 ГПК України, виклавши її в такій редакції «За результатами розгляду заяви про видачу судового наказу суд видає судовий наказ протягом п'яти днів або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу».
- додати до ч. 3 ст. 150 ГПК України пункт 5 такого змісту «документи, які підтверджують відправлення боржнику копії заяви про видачу судового наказу і доданих до неї документів».

Підсумовуючи потрібно зазначити, що наказне провадження новий потужний інструмент, який може суттєво вплинути на систему правосуддя в Україні, а у майбутньому зробити ще більший внесок у розвиток господарського процесуального права шляхом виведення нових процедур, що походитимуть з цього інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 20.04.2020).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Офіційний веб-портал Верховної Ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (дата звернення: 20.04.2020).
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>. (дата звернення: 20.04.2020).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № № 435-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.07.2020).
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 07.07.2020).
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
8. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 07.07.2020).
9. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. Офіційний

веб-портал Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#n506> (дата звернення: 07.07.2020).

10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 07.07.2020).

11. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 5-8. С.12.

12. Про судовий збір: Закон України від 8.07.2011 р. №3674-VI. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17> (дата звернення: 20.08.2020).

13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2020. № 1402-VIII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 20.08.2020).

14. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 908/592/19 від 23.11.2020. URL:
<https://reestr.court.gov.ua/Review/93006009> (дата звернення 30.11.2020).

15. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України „Про виконавче провадження“ (щодо забезпечення державою виконання судового рішення) № провадження 3-368/2018(5259/18). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text> (дата звернення 30.11.2020).

16. Ухвала Господарського суду Київської області від 08.09.2020 у справі № 911/2316/20 URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/91402780> (дата звернення 15.09.2020);

B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 03.11.2020).

26. Васильєв С. В. Довідник з підготовки до судового розгляду окремих категорій господарських справ. Харків. Еспада. 2013. 560 с.
27. Васильєв С. В. Судочинство в господарських судах. Підручник. Харків. Еспада, 2013. 320 с.
28. Гордієнко Т. Науково практичні аспекти наказного провадження в господарському процесі. *Порівняльно аналітичне право*. 2018. № 1. С. 133-136.
29. Городовенко В. Проблеми дотримання розумних строків судового розгляду за процесуальним законодавством України. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 404–413.
30. Дем'як В. М. Учасники господарського процесу в позовному провадженні. Автореферат дисертації. Національна академія правових наук України. Київ., 2012. 19 с.
31. Демченко С. Ф. Зміст правовідносин та предмет спору як головні критерії розмежування судових юрисдикцій. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2010. № 2. С. 23 – 28.
32. Демченко С. Ф., Грудницька С. М. Нове корпоративне законодавство і проблеми його застосування судами. *Економіка і право*. 2010. № 1. С. 52 – 56.
33. Джепа Ю. Поняття та особливості наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 4. Том 1. С. 48-52.
34. Жук Л.А. Господарське право України. Підручник. Київ. Кондор, 2018. 234 с.
35. Зайцев Ю.С. Забезпечення права на справедливий судовий розгляд у світлі вимог Європейської конвенції з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 85–92. С. 242 – 243.

36. Заріцький М. Д. Судові витрати в господарському процесі. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2019. № 8. С 52-61.
37. Зельдіна О.Р. Поняття та напрями модернізації господарського законодавства. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова: матеріали круглого столу*. Видавництво «Десна Поліграф». Київ. С. 42-45.
38. Зуєва Л.Є. Поняття принципів господарського процесу. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 5. С. 113 – 117.
39. Іванюта Н. В. Забезпечення позову в господарському судочинстві. Монографія. Міністерство освіти і науки України, Маріупільський державний ун-т. Донецьк. ЮгоВосток. 2013. 158 с.
40. Іванюта Н. Особливості господарсько-процесуальної форми у судочинстві. *Правові новели*. 2018. № 4. С. 301-307.
41. Картузов М. Ю. Господарське процесуальне право. Підручник. Харків. Одісей, 2017. 400 с.
42. Картузов М. Ю. Проблемні питання застосування запобіжних заходів у господарському процесі. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 4. С. 91 – 95.
43. Колодницька Т. Спрощені судові процедури в господарському процесі. URL:
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9694/Coventry.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.04.2020 р.).
44. Кочин В.В. Види господарської діяльності юридичних осіб: проблеми теорії та практики. *Юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 139-144.
45. Лазовський О. «Зловживання процесуальними правами: нові тренди та шляхи боротьби». 2019. URL:
https://www.asterslaw.com/content/news/files/yz_lazovski_04_12_1575644840_ua.pdf (дата звернення: 12.11.2020).

46. Малишко М.В. Поняття господарського договору: доктринальний аспект. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 115-118.
47. Малярєнко А.О. Публічність та гласність цивільного судочинства в світлі норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. № 2 (15). С. 31 – 36.
48. Мамедова С.М. Деякі питання стягнення пені та штрафу за порушення господарсько-правових зобов'язань. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 188- 192.
49. Навроцька Ю. Особливості процесу доказування у наказному провадженні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 855. С. 431-440.
50. Науменко О. Загальні принципи примусового виконання рішень господарських судів. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*. Київ. 2015. С. 97–101.
51. Ніколенко Л. М. Господарське процесуальне право України. *Підручник*. Одеса : Фенікс, 2017. 512 с.
52. Ніколенко Л. М. Порівняльно-правове дослідження правової природи господарського суду. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4. С. 150–153.
53. Остапенко Ю.І. Окремі питання модернізації господарського законодавства України. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова: матеріали круглого столу*. Видавництво «Десна Поліграф». 08.02.2019. Київ. С. 236-240.
54. Паліюк В. Практика застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод. *Юридичний журнал*. 2013. № 70. С. 115 – 119.
55. Петренко В.С. Механізм запобігання та протидії зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві. *Зловживання цивільними*

процесуальними правами: шляхи протидії. Матеріали круглого столу. Одеса. Фенікс. 2015. с. 90-91.

56. Петренко Н. О. Підсудність справ господарським судам України. Дисертація. Одеса. 2016. 244 с.

57. Похиленко І. Про компенсацію за порушення права на судовий розгляд у розумний строк у господарському судочинстві. *Право України.* 2012. № 1 – 2. С. 362 – 368.

58. Похиленко І.С. Поняття та класифікація учасників господарського процесу. *Державно-правове регулювання суспільних відносин в умовах нових глобалізаційних викликів.* Київ. 2016. С. 403-425.

59. Резнікова В. В. До питання про поняття господарського процесу. *Економіка та право.* № 2 (41). 2015. С. 38-43.

60. Резнікова В.В. Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу. *Право України.* 2017. № 9. С. 101-119.

61. Россильна О. Поняття, ознаки, види господарського процесуального представництва. *Форум права.* 2014. № 3. С. 319-326.

62. Россомахіна О.А. Органи та особи, які захищають права та інтереси інших осіб, як учасники цивільного процесу. *Цивілістична процесуальна думка.* 2015. № 1. С. 41-48.

63. Руснак. Ю. І. Захист у господарському процесі. Практичний посібник. Київ. : Центр учбової літератури. 2018. 328 с.

64. Світличний О. Господарський процес. Підручник. Київ, 2018. 337 с.

65. Смітюх А.В. Щодо розмежування понять «процесуальна диверсія» та «зловживання процесуальними правами» у господарському процесі. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=43625>.

66. Соловійов В. Г. Оновлення загальних засад господарського судочинства. *Вісник господарського судочинства.* 2013. № 1. С. 182–186.

67. Степанова Т. В. Господарський процес України в схемах. Навчальний посібник. Одеса. Атлант, 2016. 146 с.
68. Степанова Т. В. Інформаційні технології в господарському судочинстві. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова: матеріали круглого столу*. Видавництво «Десна Поліграф». 08.02.2019. Київ. С. 105-109.
69. Степанова Т.В. Класифікація учасників господарського процесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2015. № 15. Том 2. С. 62-64.
70. Степанова Т.В. Місце судових доказів у процесі розгляду господарських спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2001. № 4. С. 183 – 186.
71. Стусова Ю., Шишка Ю. Наказне провадження. *Юридична Газета*. 2018. № 40. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/nakazne-provadhennya.html> (дата звернення: 05.06.2020 р.).
72. Татьков В. І. Судова практика Вищого господарського суду України. 2010–2012. Вищий господарський суд України. Київ. Юрінком Інтер, 2012. 416 с.
73. Теньков С. О. Коментар судової практики вирішення корпоративних конфліктів. Київ. Юрінком Інтер, 2015. 368 с.
74. Ткачук О. Спрощене провадження - новела цивільного процесу: правова природа, ознаки, процедура. URL: <https://web.b.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authType=crawler&jrnl=22272941&AN=126302526&h=jiRt6>.
75. Ткачук О. Сучасні проблеми і напрямки спрощення судових процедур у цивільному судочинстві України. Підприємництво, господарство і право. *Цивільне право і процес*. Видавець: Видавець: ТОВ «Гарантія». № 5. 2016. С. 19-23.
76. Тульчевська Н. В. Проблемні аспекти окремого, наказного провадження та заочного розгляду справи в межах цивільного процесуального законодавства України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 1 (51). С. 20-25.

77. Устименко В. Удосконалення господарського процесу: економіко-правові аспекти. *Право України*. 2017. № 9. С. 28-34.
78. Фонова О. Спрощені провадження у господарському процесі. *Право України*. 2017. № 9. С. 167-175.
79. Шабалін А. Деякі питання доказування у спрощеному цивільному провадженні (наказне провадження). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 1 С. 43-53., с. 48.
80. Щербина В., Резнікова В. Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України. *Право України*. 2017. № 9. С. 9-27.
81. Ямковий В.І. Проблемні питання участі адвоката, як процесуального представника в господарському суді. *Форум права*. 2016. № 3. С. 466-472.
82. Яценко С. С. Щодо можливості відкриття касаційного провадження у малозначних господарських справах. *Юридична Україна*. 2017. № 11-12. С. 48-53.